

VŨ KHÍ HẠT NHÂN - MỘT NGUY CƠ TỰ HỦY DIỆT CỦA THẾ GIỚI

Phạm Thanh Hà*

Người ta cho rằng, lịch sử xã hội loài người phần lớn là lịch sử của các cuộc chiến tranh. Rất khó để chỉ ra một năm nào đó thế giới chỉ có hòa bình mà không có một cuộc chiến tranh nào. Lịch sử đã ghi lại nhiều cuộc chiến tranh tàn khốc, đẫm máu. Thế kỷ XIII - XIV, vó ngựa của quân Nguyên - Mông đã làm rung chuyển cả một vùng rộng lớn từ châu Á sang châu Âu; Chiến tranh hơn một trăm năm giữa Anh và Pháp (1337-1453); Cuộc chiến tranh do Naplông phát động cuối thế kỷ XVIII đầu thế kỷ XIX; Đại chiến thế giới lần thứ nhất (1914 - 1918); Chiến tranh thế giới lần thứ hai (1939 - 1945)... và trong mấy chục năm gần đây chiến tranh, nội chiến, xung đột vẫn liên tục diễn ra và có chiều hướng gia tăng về số lượng¹. Dù mục đích, tính chất và phương thức tiến hành của các cuộc chiến tranh không giống nhau, nhưng hậu quả để lại của mọi cuộc chiến tranh là chết chóc, đổ máu, thương tật, phá hủy cơ sở hạ tầng kinh tế - xã hội, phá hủy môi trường sống...

Trong thế giới hiện đại, với sự phát triển của khoa học - công nghệ, các loại vũ khí trang bị cho chiến tranh được sản xuất cũng hiện đại hơn, đặc biệt độ tàn phá của nhiều loại vũ khí mang tính hủy diệt lớn và để lại hậu quả lâu dài cho con người, như vũ khí hạt nhân, vũ khí sinh học, vũ khí hóa học... Trong các loại vũ khí mang tính hủy diệt đó, vũ khí hạt nhân được đánh giá có tính công phá, hủy diệt kinh hoàng nhất. Chúng ta còn nhớ vào năm 1945 (thế kỷ XX), quân đội Mỹ đã ném 2 quả bom nguyên tử xuống Nhật Bản. Ngày 6/8/1945, quả bom nguyên tử mang tên "Little Boy" (chàng trai bé nhỏ) được ném xuống thành phố Hiroshima; ngày 9/8/1945, quả bom nguyên tử có tên "Fat man" (ông lớn) công phá thành phố Nagasaki. Ước tính có khoảng trên 200.000 người thiệt mạng, đó là chưa kể những người mang thương tật và hệ lụy đau lòng với những dị tật cho những thế hệ người dân của 2 thành phố này sau đó. Mặc dù đã hơn 64 năm trôi qua, bài học Hiroshima và Nagasaki luôn là nỗi ám ảnh, lo sợ đến sự tồn vong của nhân loại và loài người vẫn đang miệt mài tìm mọi cách vì một thế giới không

¹ Tiến sĩ. Học viện Chính trị - Hành chính Khu vực I

có vũ khí hạt nhân. Mặc dù vậy, mọi nỗ lực của cộng đồng quốc tế dường như chưa có hiệu quả. Thế giới vẫn đang đứng trước một nguy cơ tự hủy diệt bởi vũ khí hạt nhân ngày càng mở rộng cả về quy mô, chất lượng cũng như tính phức tạp.

* Vũ khí hạt nhân: Lịch sử và thực trạng hiện nay

Vũ khí hạt nhân (Nuclear Weapon) là loại vũ khí dựa trên cơ sở ứng dụng hạt nhân, hay phản ứng dây chuyền hạt nhân, nhiệt hạch và phân hạch. Do năng lượng giải phóng từ phản ứng hạt nhân rất lớn nên ngay cả một vũ khí hạt nhân nhỏ nhất cũng có sức công phá lớn hơn bất kỳ một loại vũ khí thông thường nào. Từ khi xuất hiện, vũ khí hạt nhân là biểu tượng cho sức mạnh quân sự của một quốc gia. Trong thời kỳ chiến tranh lạnh, vũ khí hạt nhân được xem là "bào bối" trong cân bằng chiến lược quân sự và an ninh của cả hai phe Đông và Tây (chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản). Vũ khí hạt nhân thực sự là nhân tố đóng vai trò quan trọng và nổi bật của trật tự thế giới hai cực. Sau khi chiến tranh lạnh kết thúc, tình hình thế giới có nhiều biến động thay đổi, vai trò của vũ khí hạt nhân cũng có những điều chỉnh cho phù hợp. Tác dụng răn đe của vũ khí hạt nhân vẫn còn, nhưng đối tượng răn đe đa dạng, phức tạp hơn. Sự cân bằng chiến lược dựa trên cơ sở tiềm năng vũ khí hạt nhân không còn là trụ cột chính của trật tự thế giới mới. Tuy nhiên, việc nhiều quốc gia đang tìm mọi cách để được sở hữu vũ khí hạt nhân làm cho "thế giới hạt nhân" ngày càng mở rộng. Đây thực sự là lời cảnh báo đe dọa đến sự tồn vong, phát triển của thế giới chúng ta.

Vũ khí hạt nhân ra đời là kết quả của sự phát triển khoa học - kỹ thuật vào những năm 40 của thế kỷ XX. Đầu năm 1939, hai nhà

nghiên cứu hóa học Ôt-tô Han và Xtrat-xman đã công bố những phát hiện về hiện tượng phân hạch. Tháng 8/1939, một số nhà khoa học đã kiến nghị với nhà vật lý An-be-an-xtan (cha đẻ của thuyết tương đối) gửi thư cho Tổng thống Mỹ F. Ru-do-ven đề nghị sản xuất bom nguyên tử. Tháng 6/1942, Chính phủ Mỹ cho ra đời "Dự án Man-hát-tan" với mục đích chế tạo bom nguyên tử. Giám đốc dự án là ông Ôp-pen-hây-mơ, sau này được coi là cha đẻ của bom nguyên tử (bom A). Tham gia trong Dự án Man-hát-tan có nhiều nhà khoa học nổi tiếng thế giới, nhiều người đã nhận giải thưởng Noben (như: En-ri-cô Phơ-mi, Ô-oen-cham-bơ-len, Mắc Mi-lan...). Đây là dự án tốn kém nhất trong chiến tranh thế giới lần thứ hai. Dự án này đã thu hút hơn 130.000 người tham gia, tiêu tốn khoảng hơn 2 tỷ USD (tương đương với 24 tỷ USD năm 2008) và đã chế tạo thành công 4 quả bom nguyên tử. Quả bom đầu tiên được kích nổ thử nghiệm tại căn cứ A-la-mô-go-dô thuộc bang Niu Mê-xi-cô (Mỹ) vào ngày 16/07/1945. Sau đó không lâu, vào ngày 6/8 và 9/8 năm 1945, Mỹ đã ném hai quả bom nguyên tử xuống hai thành phố của Nhật Bản là Hi-rô-si-ma và Na-ga-da-ki. Cho đến nay, đây là hai quả bom nguyên tử duy nhất được đưa ra sử dụng nhằm hủy diệt trực tiếp vào con người.

Sau khi Mỹ chế tạo được bom nguyên tử, với sự nỗ lực không ngừng của các nhà khoa học, cùng với sự trợ giúp đầy hiệu quả của cơ quan tình báo Liên xô (diễn hình nổi bật nhất là nhà tình báo, nhà khoa học Gioóc-gi Kô-van), Liên Xô cũng đã chế tạo và thử nghiệm thành công quả bom nguyên tử đầu tiên của mình vào ngày 29/8/1949 tại Xê-mi-pa-la-tin-xơ. Kết quả này đã chấm dứt vị trí độc tôn về vũ khí hạt nhân của nước Mỹ. Sau Mỹ và Liên Xô (nước Nga ngày nay) chế tạo và thử thành

công bom nguyên tử, lần lượt các nước như Anh, Pháp, Trung Quốc cũng phát triển vũ khí hạt nhân. Ngày 2/10/1952, Liên hiệp Vương quốc Anh tiến hành vụ thử hạt nhân đầu tiên; tương tự nước Pháp là ngày 13/02/1960; Trung Quốc ngày 16/10/1964. Tiếp sau đó, các nước Ấn Độ, Pakistan, Nam Phi, Bắc Triều Tiên, Israel đã cho thử nghiệm thành công hoặc tuyên bố phát triển vũ khí hạt nhân².

Ngày nay, "kho" vũ khí hạt nhân của thế giới đã có hơn 23.000 đơn vị, đủ để phá hủy nhiều lần bề mặt trái đất. Hơn nữa, các quốc gia có vũ khí hạt nhân không cần sử dụng máy bay trực tiếp chơ bom hạt nhân tấn công đối phương, mà từ lãnh thổ của mình dùng tên lửa xuyên lục địa mang đầu đạn hạt nhân bắn tới mọi nơi trên trái đất. Gần đây nhất, Bắc Triều Tiên cho thử thành công tên lửa đạn đạo (mang được đầu đạn hạt nhân) có tầm bắn từ Bắc Triều Tiên tới lãnh thổ nước Mỹ. Trong các nước có vũ khí hạt nhân, hiện nay 5 nước: Nga, Mỹ, Pháp, Anh, Trung Quốc đã tham gia Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân. Bắc Triều Tiên cũng đã ký Hiệp ước này nhưng lại rút khỏi Hiệp ước vào năm 2003. Nam Phi cũng đã ký, và nước này đã tuyên bố từ bỏ chương trình phát triển vũ khí hạt nhân. Các nước Ấn Độ, Pakistan, Israel chưa tham gia ký Hiệp ước này. Ngoài ra, một số nước như Iran, Siria đang nằm trong danh sách "ngghi ngờ" có các chương trình sản xuất vũ khí hủy diệt hàng loạt, trong đó có chương trình hạt nhân. Các nước Kazakhstan, Belarus, Ukraine đã từng sở hữu một số lượng đầu đạn hạt nhân từ thời Liên Xô. Sau khi Liên Xô tan rã các nước này đã giao nộp hết số đầu đạn hạt nhân cho Nga và ký vào Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân.

Được biết, trong tổng số hơn 23.000 đầu đạn hạt nhân đang có hiện nay, số đầu đạn hạt

nhân tác chiến có khoảng 8.400. Trong đó, Nga có hơn 4.800, Mỹ trên 2.700, Pháp khoảng 300, Trung Quốc khoảng 140, Anh hơn 160, Ấn Độ, Pakistan, Israel mỗi nước có khoảng 70 - 80 đầu đạn³. Hai nước Nga và Mỹ mặc dù không còn chạy đua vũ trang như trong thời kỳ chiến tranh Lạnh, cũng như cùng tham gia nhiều cơ chế không phổ biến vũ khí hạt nhân, như tham gia Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân (NPT); Hiệp định cấm thử vũ khí hạt nhân toàn diện (CTBT); Hiệp định cắt giảm vũ khí hạt nhân (START - trong đó có START1, START2, START3), nhưng đây vẫn là hai cường quốc vũ khí hạt nhân hàng đầu của thế giới hiện nay. Có thể nói, sức mạnh vũ khí hạt nhân vẫn được xem là con át chủ bài trong việc khẳng định vị thế cường quốc mặc dù vai trò của nó đã giảm đáng kể so với thời kỳ chiến tranh Lạnh. Theo quan điểm của Nga và Mỹ, vai trò răn đe hạt nhân hiện nay là để đối phó với nguy cơ từ các loại vũ khí hủy diệt khác của những kẻ thù sử dụng các loại vũ khí đó chống lại họ. Một số quốc gia khác thì cho rằng, vũ khí hạt nhân tuy không còn là "con ngáo ộp" nữa, nhưng nó vẫn là một con át chủ bài trong chính sách đối ngoại, an ninh và đối nội của quốc gia. Vì lẽ đó, một số quốc gia vẫn không ngừng theo đuổi mục đích phát triển vũ khí hạt nhân.

*** Vì một thế giới không có vũ khí hạt nhân**

Hiềm họa khôn lường do vũ khí hạt nhân có thể gây ra đối với loài người đã đặt thế giới chúng ta trước nguy cơ tự hủy diệt bởi loại vũ khí này. Thực tế đã có những thảm họa liên quan đến vũ khí hạt nhân, như hai vụ ném bom nguyên tử của Mỹ xuống Nhật Bản năm 1945: vụ thử nghiệm bom khinh khí đầu tiên của Mỹ trên đảo Bikini thuộc quần đảo Mácsan ở Thái Bình Dương vào năm 1954. Do tính toán nhầm

lần, sức nổ và mức độ phát xạ của quả bom này đã ảnh hưởng nghiêm trọng đến cuộc sống của người dân trên các đảo lân cận trong một thời gian dài. Thảm cảnh này đến những năm 90 của thế kỷ XX mới được đưa ra ánh sáng; các sự cố kinh hoàng liên quan đến vũ khí hạt nhân: mất vũ khí hạt nhân, cháy nổ vũ khí hạt nhân, thuốc nổ kích hoạt hạt nhân do sai sót... Các sự cố này hầu hết đều bị bưng bít thông tin. Chỉ tính riêng "các sự cố vũ khí hạt nhân của quân đội Mỹ từ năm 1950 đến năm 1980 của Bộ Quốc phòng Mỹ cho biết, trong vòng 30 năm, số vụ sự cố hạt nhân được gọi với mật danh "Mũi tên gãy" đã lên đến 32 vụ"⁴. Trước những thảm họa kinh hoàng liên quan đến vũ khí hạt nhân cũng như nguy cơ thế giới bị hủy diệt nếu chiến tranh hạt nhân xảy ra, cộng đồng quốc tế đã, đang nỗ lực đấu tranh cho một thế giới không có vũ khí hạt nhân. Nhưng cho đến nay, loài người vẫn chưa tìm được phương thức hiệu quả nhất để thoát khỏi loại vũ khí hủy diệt kinh hoàng này.

Ngăn chặn mở rộng "thế giới hạt nhân" cũng như từng bước cắt giảm kho vũ khí hạt nhân hiện có và tiến tới giải trừ hoàn toàn loại vũ khí này đang được ngày một nhiều các tổ chức quốc tế và nhiều nước trên thế giới tham gia một cách tích cực và đầy mạnh. Trong bối cảnh thế giới hiện nay, vai trò của vũ khí hạt nhân đã giảm đáng kể không chỉ đơn thuần bởi nguy cơ cuộc chiến hạt nhân ở phạm vi khu vực và thế giới đã giảm căng thẳng so với trước kia, mà còn bởi rất nhiều quốc gia, nhất là ở Châu Âu, phong trào đấu tranh đòi giải trừ quân bị hạt nhân và chấm dứt sử dụng năng lượng hạt nhân cho mục đích quân sự diễn ra ngày một mạnh mẽ. Song có thể nhận thấy rằng, để có một thế giới không có vũ khí hạt nhân đây là một "bài toán" phức tạp đòi hỏi phải có sự đồng thuận và nỗ lực mạnh mẽ hơn

nữa của cộng đồng quốc tế, nhất là các nước đang sở hữu vũ khí hạt nhân hiện nay.

Nhìn lại những nỗ lực cố gắng của loài người trong việc hạn chế, ngăn chặn sự phát triển vũ khí hạt nhân có thể kể đến những sự kiện lớn như: ngày 29/7/1957, Cơ quan năng lượng nguyên tử quốc tế của Liên Hợp quốc (IAEA) ra đời. Nhiệm vụ chính của cơ quan này là thanh tra các lò phản ứng và các nhà máy hạt nhân để bảo đảm rằng chúng hoạt động với mục đích hòa bình; Ngày 5/8/1963, ba nước (Mỹ, Liên Xô, Anh) ký Hiệp ước cấm thử vũ khí hạt nhân, nhằm ngăn chặn các cuộc thử vũ khí hạt nhân trên không, trên mặt đất và dưới nước; Ngày 1/7/1968, Mỹ, Liên Xô, Anh ký Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân với nội dung hạn chế chuyển giao công nghệ và vũ khí hạt nhân cho các nước phi hạt nhân; Năm 1968, Hiệp định không phổ biến vũ khí hạt nhân (NPT) được Đại hội đồng Liên hợp quốc phê chuẩn. Hiệp ước này có hiệu lực từ ngày 5/3/1970. Mục đích chính của Hiệp định là phòng ngừa phổ biến vũ khí hạt nhân, thúc đẩy cắt giảm quân sự hạt nhân và đẩy mạnh hợp tác quốc tế về lợi dụng năng lượng hạt nhân vào mục đích hòa bình. Hiệp định được 59 nước ký kết và đến nay đã có 189 quốc gia tham gia; Ngày 10/6/1996, tại Hội nghị toàn thể Đại hội đồng Liên Hợp quốc khóa 10 đã thông qua Hiệp định cấm thử vũ khí hạt nhân toàn diện (CTBT) với 158 phiếu thuận, 3 phiếu chống và 5 phiếu trắng (Hiệp định nay trên thực tế đã bị xóa bỏ do Ấn Độ và Pakistan không ký). Ngoài ra, còn một loạt các hiệp ước song phương, đa phương liên quan đến việc cắt giảm và không phổ biến vũ khí hạt nhân, như START1, START2, START3...

Đánh giá về Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân (NPT), Tổng thư ký Liên Hợp quốc ông Ban Ki Mun đã khẳng định đây là

công cụ hữu hiệu nhất giúp ngăn chặn phổ biến vũ khí hạt nhân và mở đường cho việc giải trừ loại vũ khí này. Ông Ban Ki Mun còn cho rằng, việc cắt giảm vũ khí hạt nhân cần được thực hiện triệt để hơn và phải được kiểm chứng. Tình trạng phổ biến vũ khí hạt nhân là mối đe dọa đối với toàn nhân loại, cộng đồng quốc tế cần hợp tác để đấu tranh chống những vi phạm đối với Hiệp ước, xóa bỏ những lo ngại về các chương trình nghiên cứu sản xuất vũ khí hạt nhân, đồng thời kiểm soát chặt chẽ các nguồn nguyên liệu dùng để chế tạo loại vũ khí hủy diệt hàng loạt này⁵.

Với mong muốn giải trừ hoàn toàn vũ khí hạt nhân trên toàn cầu, trong thời gian qua hàng loạt các nước ở các châu lục khác nhau đã tham gia những hiệp ước thiết lập khu vực phi hạt nhân, như: Hiệp ước khu vực Mỹ Latinh và Carribe năm 1967, Hiệp ước ở Nam Thái Bình Dương năm 1985, Hiệp ước Đông Nam Á năm 1995, Hiệp ước châu Phi năm 1996. Mới đây Hiệp ước về khu vực phi vũ khí hạt nhân tại Trung Á chính thức có hiệu lực. Liên tiếp trong thời gian gần đây đã diễn ra các Hội nghị với nội dung liên quan đến cắt giảm, giải trừ vũ khí hạt nhân trên toàn cầu. Hội nghị tại Pari (Pháp) với sự tham gia của khoảng một trăm nhà lãnh đạo chính trị, quân sự, doanh nhân và dân sự đến từ nhiều nước, tổ chức trên thế giới. Hội nghị thông qua tuyên bố "Một thế giới không có vũ khí hạt nhân", kêu gọi cộng đồng quốc tế đi đến một thỏa thuận mang tính bắt buộc về giải trừ hoàn toàn vũ khí hạt nhân. Hội nghị về giải trừ quân bị tổ chức ở Gionevơ (Thụy Sĩ), các nước tham gia Hội nghị đã trình lên Đại hội đồng Liên Hợp quốc dự thảo Nghị quyết mới về giải trừ vũ khí hạt nhân. Hai nước Nhật Bản và Australia cũng đã phối hợp đề nghị Liên hợp quốc thông qua Nghị quyết yêu cầu tất cả các quốc gia

nguyên tử nhanh chóng thực hiện việc cắt giảm và đi tới thủ tiêu hoàn toàn vũ khí hạt nhân...

Nga và Mỹ với tư cách là hai cường quốc hạt nhân hàng đầu thế giới cũng đã có nhiều động thái tích cực nhằm hướng tới đẩy mạnh quá trình cắt giảm kho vũ khí hạt nhân của mình cũng như đề nghị các nước tham gia cùng Nga và Mỹ thực hiện Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân một cách có trách nhiệm. Nhất là sau khi ông B. Obama lên làm Tổng thống nước Mỹ, hai nước Nga và Mỹ có nhiều tiếng nói đồng thuận về quyết tâm xây dựng một thế giới không có vũ khí hạt nhân. Khẳng định cho động thái này, ngày 7/7/2009, Tổng thống Nga Đ. Mededev và Tổng thống Mỹ B. Obama đã ký kết Hiệp định sơ bộ nhằm dỡ bỏ 1/3 số đầu đạn hạt nhân hiện có của hai nước. Mới đây, Liên hợp quốc đã tổ chức một cuộc họp với sự tham gia của đại diện của 189 nước thành viên NPT bàn về việc chuẩn bị cho Hội nghị về Hiệp ước NPT dự kiến tổ chức vào thời gian nửa năm đầu năm 2010. Tại cuộc họp, Tổng thống Mỹ B. Obama đã khẳng định "cam kết hướng tới một thế giới không vũ khí hạt nhân". Quan điểm của Nga đề nghị các nước thành viên thường trực Hội đồng Bảo an Liên hợp quốc cùng tham gia nỗ lực cắt giảm vũ khí hạt nhân của Oa-sinh-ton và Mát-xcơ-va, qua đó nêu gương cho các nước khác. Việt Nam tham gia Hiệp ước NPT vào ngày 14/6/1981.

Tóm lại, vũ khí hạt nhân - một nguy cơ tự hủy diệt của thế giới, nếu không ngăn chặn "thế giới hạt nhân" ngày càng mở rộng, nguy cơ này có thể trở thành hiện thực. Đại chiến hạt nhân một khi xảy ra, nhân loại sẽ bị hủy diệt. Mong muốn và hy vọng điều này không bao giờ xảy ra! Một điều đáng nói là, cộng đồng quốc tế đang nỗ lực vì một thế giới

không có vũ khí hạt nhân, nhưng hiện nay các nước có vũ khí hạt nhân vẫn muốn củng cố địa vị ưu thế hạt nhân của mình, một số nước khác lại muốn có được vũ khí hạt nhân hoặc lấy "vấn đề" vũ khí hạt nhân để "mặc cả" trong việc giải quyết công việc liên quan đến quốc gia, khu vực và thế giới. Đây là một mâu thuẫn đan xen trong vấn đề vũ khí hạt nhân, làm cho mục tiêu không phổ biến vũ khí hạt nhân trở thành vấn đề vừa quan trọng, vừa phức tạp và khó giải quyết.

Việc đấu tranh cho một thế giới không có vũ khí hạt nhân có liên quan đến mọi quốc gia trên thế giới, nhất là liên quan trực tiếp đến quan hệ giữa các nước lớn, các cường quốc hạt

nhân của thế giới. Đây là vấn đề mang tính toàn cầu. Thực tế với những biểu hiện qua các hội nghị, hiệp ước, đàm phán về cắt giảm các loại vũ khí tiến công chiến lược, dỡ bỏ các kho vũ khí hạt nhân, ngăn chặn việc phổ biến vũ khí hạt nhân, hướng các cơ sở sản xuất vũ khí hạt nhân thành các cơ sở hạt nhân có mục đích phục vụ dân sự... cho thấy cộng đồng quốc tế đã, đang hành động vì một thế giới không có vũ khí hạt nhân. Tuy nhiên, cộng đồng quốc tế nói chung và mỗi quốc gia nói riêng cần có những cam kết và hành động mạnh mẽ hơn, tích cực hơn, mà trước hết cần thực hiện đầy đủ, trách nhiệm những nội dung của Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân (NPT).

Chú thích:

¹ Xem: Nguyễn Trọng Chuẩn (chủ biên): *Những vấn đề toàn cầu trong hai thập niên đầu của thế kỷ XXI*. Nxb CTQG, H, 2006, tr.73

² Xem: Hồ sơ sự kiện, chuyên san của Tạp chí Cộng sản, số 75 (7/8/2009)

³ Dân theo: Hồ sơ sự kiện, chuyên san của Tạp chí Cộng sản, số 75, tr.8 (7/8/2009)

⁴ Hồ sơ sự kiện, chuyên san của Tạp chí Cộng sản, số 75, tr.15

⁵ Dẫn theo: Vì một thế giới không có vũ khí hạt nhân, Báo Nhân dân, ngày 4/8/2009, tr.4

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Trọng Chuẩn (chủ biên), *Những vấn đề toàn cầu trong hai thập niên đầu của thế kỷ XXI*. Nxb CTQG, H, 2006.

2. *Thế giới 5000 năm*, Nxb Văn hóa thông tin (Sách biên dịch theo bản Trung Văn, Thẩm Dương xuất bản, tháng 3/2000).

3. *Bách khoa tri thức phổ thông*, Nxb Văn hóa thông tin (Sách tái bản lần thứ 3, năm 2001).

4. *Hồ sơ sự kiện* (Chuyên san của Tạp chí Cộng sản), số 75 (ngày 7/8/2009).

5. *Báo Nhân dân hàng ngày*, số ngày 4/8/2009.

6. Toffler, *Chiến tranh chống chiến tranh, sự sống còn của loài người ở buổi bình minh của thế kỷ XXI*, Nxb CTQG, Viện Thông tin khoa học xã hội, H.1995.

7. Nguyễn Xuân Yêm, *Tội phạm quốc tế - Những bàn tay bạch tuộc*, Nxb CTQG, H.1994.

8. Đỗ Minh Hợp - Nguyễn Kim Lai, *Những vấn đề toàn cầu trong thời đại ngày nay*, Nxb Giáo dục, 2005.